

Rettigheter og plikter

Informasjon til foreldre om regelverket i grunnskolen

Her finner du som er forelder til en elev som går på grunnskolen, en oversikt over sentrale rettigheter og plikter. Rettighetene og pliktene er hentet fra opplæringsloven. Opplæringsloven er felles for grunnskolen og videregående opplæring. I teksten viser vi til hvor du kan finne de forskjellige rettighetene og pliktene i opplæringsloven.

Formålet med opplæringen finner du i formålsparagrafen i opplæringsloven. Formålet er overordnet og grunnleggende for all virksomhet i skolen. Formålsparagrafen sier at elevene aktivt skal være med i opplæringen, som skal tilrettelegges og gjennomføres slik det står i Kunnskapsløftet. Du kan lese mer om Kunnskapsløftet i denne brosjyren.

Rett og plikt til grunnskole

Alle barn og unge har både rett og plikt til grunnskoleopplæring fra det kalenderåret de fyller 6 år og til de har fullført det tiende skoleåret. Rett til grunnskoleopplæring betyr at alle barn og unge har krav på å få opplæring på en offentlig grunnskole. Plikt betyr at elevene må delta i grunnskoleopplæring, men ikke nødvendigvis på en offentlig skole. Du som er forelder, kan også velge en privat skole eller hjemmeundervisning, altså at du underviser egne barn hjemme.

(Opplæringsloven § 2-1 og § 2-13)

Har du spørsmål?

Har du som forelder spørsmål om regelverket, anbefaler vi at du tar kontakt med den skolen barnet ditt er elev ved.

Dersom du ikke får svar på det du lurer på, kan du kontakte kommunen som er skoleeier. Du kan også henvende deg til Fylkesmannen i ditt fylke.

Alle elever har rett til

☘ Å gå på en skole i nærmiljøet

Elever har rett til å gå på den skolen som ligger nærmest hjemmet, eller ved den skolen i nærmiljøet som de sogner til. Du som er forelder eller eleven selv, kan søke om å få gå på en annen offentlig skole enn den han/hun sogner til.

(Opplæringsloven § 8-1)

☘ Utsatt skolestart om barnet trenger det

Dersom du er i tvil om barnet ditt er kommet langt nok i utviklingen til å starte på skolen, bør du kontakte kommunen i god tid før barnet skal starte på skolen. Det er kommunen som bestemmer om barnet skal utsette skolestarten. Før kommunen tar beslutningen, må de innhente en sakkyndig vurdering fra pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og samtykke fra deg som er forelder.

(Opplæringsloven § 2-1)

☘ En gratis grunnskoleopplæring

Grunnskoleopplæringen skal være gratis for elevene og foreldrene. Det betyr at skolen ikke kan kreve betaling fra deg som forelder for undervisningsmateriell, transport i skoletiden, leirskoler, ekskursjoner eller andre turer som er en del av grunnskoleopplæringen.

(Opplæringsloven § 2-15)

🔴🔴 Et godt skolemiljø

Alle elever har rett til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Skolen skal arbeide aktivt og systematisk for å utvikle et godt skolemiljø, der den enkelte elev kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet.

Elevene har rett til å delta i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet med skolemiljøet. Hvis eleven ikke er fornøyd med skolemiljøet, kan dere be skolen om å gjøre noe med det.

(Opplæringsloven kapittel 9a)

🔴🔴 Skyss når de trenger det

Elever har rett til gratis skyss hvis

- de går på 1. årstrinn og bor minst 2 km fra skolen
- de går på 2.-10. årstrinn og bor minst 4 km fra skolen
- skoleveien er særlig farlig eller vanskelig, uavhengig av hvor lang skoleveien er
- de må reise med båt

Elever med funksjonsnedsettelse har rett til gratis skyss til og fra skolen og skolefritidsordningen (SFO), dersom de trenger det, uavhengig av avstanden.

(Opplæringsloven kapittel 7)

☘ Fritak fra aktiviteter

Hvis du som forelder eller hvis barnet ditt mener at deler av opplæringen på skolen strider mot den religion eller det livssyn dere har, skal eleven få fritak. Dere må melde fra skriftlig om dette til skolen. Eleven kan ikke få fritak fra hele fag, men aktiviteter i fag.

Faget religion, livssyn og etikk (RLE) er et vanlig skolefag som normalt skal samle alle elever. Faget skal gi kunnskap og forståelse, ikke være forkynnende eller gi opplæring i en bestemt religion eller et bestemt livssyn.

(Opplæringsloven §§ 2-3a og 2-4)

☘ Rådgivning

Eleven har rett til å få rådgivning som skal bidra til at han eller hun finner seg til rette i opplæringen. Rådgiver eller sosiallærer kan også hjelpe eleven med personlige, sosiale og emosjonelle forhold på skolen. Eleven skal få nødvendig rådgivning om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg.

(Opplæringsloven § 9-2 og forskrift til opplæringsloven kapittel 22)

☘ Leksehjelp på 1.-4. årstrinn

Elever på 1. - 4. årstrinn har rett til leksehjelp og den skal være gratis. Leksehjelpen er ikke en del av grunnskoleopplæringen, og det er derfor frivillig om elevene ønsker å delta. Leksehjelpen skal tilrettelegges slik at elever med funksjonsnedsettelse kan delta.

(Opplæringsloven § 13-7a og forskrift til opplæringsloven kapittel 1A)

☀️ Fysisk aktivitet på 5.-7. årstrinn

Elever på 5.-7. årstrinn har rett til jevnlig fysisk aktivitet i tillegg til kroppsøving. Formålet er å gi elevene en mer variert og aktiv skoledag. Fysisk aktivitet er en del av den obligatoriske grunnskoleopplæringen og skal inngå som en del av skolehverdagen.

Elevene skal aktiviseres, aktiviteten skal være lystbetont og gi elevene en mulighet til å være fysisk aktive uansett funksjonsevne eller andre forutsetninger.

(Opplæringsloven § 2-3 og forskrift til opplæringsloven § 1-1a)

☀️ Fukt og grønt

Alle elever som går på ungdomsskolen eller på en skole med ungdomstrinn (kombinert skole), skal få gratis frukt og grønnsaker hver skoledag.

(Opplæringsloven § 13-5 og forskrift til opplæringsloven § 18-2)

Hva har mitt barn rett på om han eller hun

☘ Er samisk?

Elever i samiske distrikter har rett til opplæring i og på samisk. Utenfor samiske distrikter har samiske elever rett til opplæring i samisk og i noen tilfeller også opplæring på samisk.

(Opplæringsloven kapittel 6 og forskrift til opplæringsloven kapittel 7)

☘ Har kvensk-finsk bakgrunn?

Elever med kvensk-finsk bakgrunn ved skoler i Troms og Finnmark har rett til opplæring i finsk når minst tre elever krever det.

(Opplæringsloven § 2-7 og forskrift til opplæringsloven kapittel 7)

☘ Har et annet morsmål enn norsk og samisk?

Elever med et annet morsmål enn norsk og samisk har rett til særskilt norskopplæring. Retten varer til elevene har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen på skolen. Om det er nødvendig, har de også rett til morsmålsopplæring, opplæring i fag på to språk eller begge deler.

Kommunen kan organisere opplæringstilbud for nyankomne elever i egne grupper, klasser eller skoler. Opplæring i slike tilbud kan etter samtykke fra dere som foreldre vare inntil to år.

(Opplæringsloven § 2-8)

⦿ **Trenger tegnspråkopplæring?**

Elever som har tegnspråk som førstespråk, har rett til opplæring i og på tegnspråk.

(Opplæringsloven § 2-6)

⦿ **Er sterkt svaksynt eller blind?**

Elever som er sterkt svaksynte eller blinde, har rett til nødvendig opplæring i punktskrift og bruk av nødvendige tekniske hjelpemidler.

(Opplæringsloven § 2-14)

⦿ **Har behov for alternativ kommunikasjon?**

Elever som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, har rett til å få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringen.

(Opplæringsloven § 2-16)

☘ Trenger spesialundervisning?

Hvis barnet ditt ikke får et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har han eller hun rett til spesialundervisning. Skolen har ansvaret for å vurdere om eleven trenger spesialundervisning. Du kan selv ta initiativ og kreve at skolen gjør nødvendige undersøkelser for å finne ut om barnet ditt trenger spesialundervisning.

Skolen skal be den pedagogisk-psykologiske tjenesten (PP-tjenesten) om å utarbeide en sakkyndig vurdering. Den skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og hva slags opplæringstilbud skolen bør gi, og i hvilket omfang. Før skolen ber om en vurdering, skal du samtykke.

Hvis den sakkyndige vurderingen viser at eleven har behov for spesialundervisning, skal skolen utarbeide en individuell opplæringsplan (IOP). Den skal, så langt som mulig, utarbeides sammen med eleven og deg som forelder.

Du som er forelder, skal få informasjon underveis om hvordan spesialundervisningen går. En gang i året skal skolen lage en skriftlig oversikt over opplæringen eleven har fått, og en vurdering av utviklingen til eleven.

(Opplæringsloven kapittel 5)

Hva kan du forvente av skolen?

⚡ Skolen skal ha et ordensreglement

Ordensreglementet skal inneholde regler for hvordan elevene skal oppføre seg, og hvilke reaksjoner som skal kunne brukes mot elever som bryter reglene.

(Opplæringsloven §§ 2-9 og 2-10)

⚡ Kommunen skal sørge for at elevene har en ulykkesforsikring

Kommunen har plikt til å sørge for ulykkesforsikring for elevene. Forsikringen skal gi eleven dekning for skade som skjer på skolen i skoletiden, på vei mellom hjem og skole, under transport, skoleturer, idrettsdager, leirskoler og lignende som skolen er ansvarlig for. Forsikringen skal dekke nødvendige utgifter til behandling og erstatning ved død eller varig medisinsk invaliditet, i den grad slike ytelser ikke er dekket av folketrygdloven.

(Opplæringsloven § 13-3b og forskrift til opplæringsloven kapittel 8)

❖❖ Skolen kan gi eleven permisjon i inntil to uker

Elevene har møteplikt til alle timer på alle årstrinn. De eneste grunnene til at fravær er tillatt, er hvis eleven har fått innvilget permisjon av skolen, eller hvis han eller hun er syk.

Skolen kan gi en elev permisjon fra opplæringen i inntil to uker. Forutsetningen er at det er forsvarlig å gi eleven fri. Om det er forsvarlig eller ikke, kan for eksempel komme an på hva han eller hun mister på grunn av fraværet, og om eleven får opplæring i permisjonstiden.

Hovedregelen er at alt fravær på ungdomstrinnet skal føres på vitnemålet. For inntil 10 skoledager per skoleår kan en elev likevel kreve at fravær ikke skal føres på vitnemålet. Dette gjelder bare dersom fraværet skyldes helsegrunner som er dokumentert ved legeerklæring, eller at skolen har innvilget permisjon.

Når elever har stort fravær, kan det føre til at læreren ikke får et tilstrekkelig vurderingsgrunnlag. Dette kan for eksempel innebære at eleven ikke får standpunkt karakterer.

(Opplæringsloven § 2-11 og forskrift til opplæringsloven kapittel 3)

☘ Skolen skal ta dere med på råd

Alle elever har rett til å medvirke i skolen. I Elevundersøkelsen som gjennomføres hvert år, har elever fra 5. årstrinn til Vg3 mulighet til å medvirke ved å si sin mening om skolemiljøet sitt. Skolen er forpliktet til å gjennomføre denne undersøkelsen på 7. årstrinn, 10. årstrinn og Vg1. Eksempler på andre arenaer der elever og foreldre har mulighet til å påvirke egen skolehverdag, er gjennom elevrådet, foreldrerådet og skolemiljøutvalget.

Alle skoler med elever på 5. -10. årstrinn skal ha et elevråd. Elevrådet skal fremme interessene til elevene på skolen og arbeide for å skape et godt lærings- og skolemiljø. Rådet skal også kunne uttale seg i og komme med forslag i saker som gjelder nærmiljøet til elevene.

Alle foreldre ved en skole utgjør foreldrerådet. Blant disse velges foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU) og representanter til samarbeidsutvalget og skolemiljøutvalget, eventuelt driftsstyret. Disse utvalgene gir også gode muligheter for samarbeid, påvirkning og informasjon.

Alle skoler skal ha et skolemiljøutvalg, som består av elever, foreldre og de ansatte. I skolemiljøutvalget kan dere påvirke skolemiljøarbeidet på skolen.

Mange skoler gjennomfører Foreldreundersøkelsen. I denne undersøkelsen kan foreldrene svare på spørsmål om hvordan de oppfatter barnets læringsmiljø på skolen, og hvordan samarbeidet mellom hjem og skole fungerer.

(Opplæringsloven kapittel 11, § 14-4 og forskrift til opplæringsloven § 2-11)

☘ **Skolen skal holde kontakt med dere**

Du kan alltid kontakte de ansatte på skolen om barnas skolegang eller skolearbeid. Minst to ganger i året skal du ha en planlagt og strukturert samtale med elevens kontaktlærer, gjerne sammen med eleven. Samtalen skal dreie seg om elevens faglige og sosiale læring og utvikling, og skal avsluttes med en oppsummering der dere blir enige om hva eleven skal jobbe ekstra med framover.

- Skolen skal sørge for at du som forelder får varsling om fraværet til eleven
- informasjon om elevens og foreldrenes rettigheter etter opplæringsloven med forskrifter
- annen viktig informasjon om eleven

I tillegg skal du få skriftlig

- varsling dersom det er fare for at det ikke er grunnlag for vurdering i fag, orden og oppførsel
- varsling dersom det er fare for at eleven kan få karakteren nokså godt eller lite godt i orden eller oppførsel

(Forskrift til opplæringsloven § 3-7)

Innholdet i opplæringen

Grunnskolen er delt inn i et barnetrinn og et ungdomstrinn. Barnetrinnet omfatter 1.-7. årstrinn og ungdomstrinnet omfatter 8.-10. årstrinn.

Elevenes opplæring skal være i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet. For grunnskolen består læreplanverket av en generell del, prinsipper for opplæringen, læreplaner for fag og fag- og timefordeling.

🔴🔴 Læreplaner for fag

Alle fag i grunnskolen har en læreplan. Hvert fag er delt inn i hovedområder og inneholder kompetansemål og fem grunnleggende ferdigheter. Kompetansemål i fag angir hva elever skal mestre etter f.eks. 2., 4., 7. og 10. trinn. Kompetansemålene sier hva elevene skal kunne etter disse trinnene. Skolene skal lage mer detaljerte planer for hva elevene skal jobbe med.

De grunnleggende ferdighetene skal bidra til å utvikle elevenes fagkompetanse.

De grunnleggende ferdighetene er:

- å kunne uttrykke seg muntlig
- å kunne lese
- å kunne uttrykke seg skriftlig
- å kunne regne
- å kunne bruke digitalt verktøy

⦿ Fag- og timefordeling

Fag- og timefordelingen er en oversikt over fordeling av timene for fagene i grunnskolen. Timetallet er fastsatt som minimum som den enkelte elev har rett til å få, og som kommunen har plikt til å gi. Timene er angitt i klokketimer.

Skoleeier kan omdisponere inntil fem prosent av timene som er fastsatt i det enkelte faget. Denne muligheten kan brukes til å styrke andre fag for enten hele klasser, grupper eller årstrinn.

(Opplæringsloven § 2-3 og forskrift til opplæringsloven kapittel 1)

⦿ Tidlig innsats

Tidlig innsats handler om at skolen legger til rette for at alle elever inkluderes tidlig i gode læringsprosesser. Den tilpassede opplæringen i norsk, samisk og matematikk på 1. til 4. årstrinn skal blant annet være preget av særlig høy lærertetthet, og skal være spesielt rettet mot de elevene som trenger ekstra oppfølging i lesing og regning.

(Opplæringsloven § 1-3)

☘ Tilpasset opplæring

Skolen har plikt til å tilpasse opplæringen slik at alle elever får faglige utfordringer og får brukt sine evner og forutsetninger, for å få best mulig utvikling både faglig og personlig.

Dette kjennetegner tilpasset opplæring:

- Skolen tar hensyn til at barn og unge lærer på forskjellige måter og i ulikt tempo, og at de har forskjellige behov på ulike alderstrinn.
- Realistiske krav og forventninger på den ene siden, og nok utfordringer på den andre siden, slik at elevene alltid har noe å strekke seg etter.
- Et læringsmiljø som legger til rette for elevenes muligheter for medvirkning og evner til å ta bevisste valg.

(Opplæringsloven § 1-3)

☘ Elever på ungdomstrinnet kan få mulighet til å ta fag fra videregående

Elever på ungdomstrinnet som har god nok kompetanse i grunnskolefag til å følge opplæringen i ett eller flere fag på videregående nivå, kan få mulighet til det. Elever på ungdomstrinnet kan ta både fellesfag og programfag fra videregående opplæring.

(Forskrift til opplæringsloven § 1-15)

Vurdering og prøver

Alle elever har rett til å få jevnlig vurdering underveis og når det nærmer seg slutten av opplæringen i faget. Vurderingen underveis skal bidra til å fremme elevenes læring og skal gi grunnlag for tilpasset opplæring. Sluttvurdering skal gi informasjon om nivået til eleven ved avslutningen av opplæringen i faget.

Elevene skal også gjennomføre obligatoriske prøver som nasjonale prøver og kartleggingsprøver.

(Forskrift til opplæringsloven kapitlene 2 og 3)

🔴 Vurdering underveis

Gjennom underveisvurderingen får lærer og elev informasjon om elevens faglige progresjon og ståsted. Underveisvurderingen skal fremme videre læring.

Underveisvurdering gjelder for alle trinn og innebærer at

- elevene får vite hva som er målene for opplæringen
- elevene får vite hva det blir lagt vekt på i vurderingen
- elevene får vurdert og begrunnet kompetansen sin i fag og i orden og oppførsel
- elevene får informasjon om hva som må til for å bli bedre i faget
- elevene vurderer egen kompetanse, eget arbeid og egen faglig utvikling
- elevene får en samtale med sin kontaktlærer om faglig utvikling minst en gang hvert halvår
- elevene har en pågående dialog med lærer om andre forhold rundt opplæringen
- elevene får halvårsvurdering uten karakter i fag og i orden og oppførsel

Fra 8. årstrinn har alle elever også rett til å få karakter i forbindelse med halvårsvurdering i fag, i orden og i oppførsel.

(Forskrift til opplæringsloven kapittel 3)

☼ Egenvurdering

Alle elever skal være med å vurdere seg selv, som en del av undervisningsvurderingen. Elevene skal delta aktivt i vurderingen av eget arbeid, kompetanse og faglig utvikling.

(Forskrift til opplæringsloven § 3-12)

☼ Avsluttende vurdering

Sluttvurdering i grunnskolen er standpunktkarakterer og eksamenskarakterer. Standpunktkarakterer er karakterer som blir gitt ved avslutningen av opplæringen i fag, og som skal føres på vitnemålet som elevene får etter 10. trinn. Standpunktkarakteren baseres på et bredt vurderingsgrunnlag. Eleven skal ha mulighet til å forbedre kompetansen sin i faget inntil standpunktkarakteren er fastsatt.

(Forskrift til opplæringsloven kapittel 3)

☼ Nasjonale prøver og kartleggingsprøver

På ulike trinn i opplæringen skal skolen gjennomføre prøver og undersøkelser som har til formål å skaffe informasjon om elevene som skal brukes til å forbedre opplæringen. Her beskriver vi noen prøver elevene gjennomfører i grunnskolen.

(Forskrift til opplæringsloven kapittel 2)

⦿ **Nasjonale prøver**

Nasjonale prøver er obligatoriske og skal gi informasjon om elevenes ferdigheter i lesing og regning på tvers av fag, og i lesing på engelsk. Skolen bruker resultatene til kvalitetsutvikling og som grunnlag for tilpasset opplæring. Prøvene skal gjennomføres om høsten på 5. og 8. årstrinn. Prøvene i lesing og regning gjennomføres også på 9. årstrinn.

⦿ **Kartleggingsprøver**

Kartleggingsprøver skal brukes til å undersøke hvilke elever som trenger ekstra oppfølging i utvalgte ferdigheter og fag. Skolen bruker resultatene i arbeidet med tidlig innsats og tilpasset opplæring. Kartleggingsprøver er utarbeidet for lesing, regning, engelsk og digitale ferdigheter. Prøvene gjennomføres på våren på 1., 2. og 3. og 4. årstrinn.

Prøvene i lesing er obligatoriske fra 1. til 3. årstrinn. I tallforståelse og regning er prøven obligatorisk på 2. årstrinn. Prøvene i tallforståelse og regning på 1. og 3. årstrinn, engelsk på 3. årstrinn og i digitale ferdigheter på 4. årstrinn er frivillige.

Hva gjør jeg om jeg ikke er fornøyd?

⚡ Klagerett

Det er klagerett på alle vedtak som gjelder elevenes rettigheter, for eksempel standpunkt- eller eksamens-karakterer, bortvisning av en elev, spesialundervisning, særskilt språkopplæring, skyss eller skoleplassering.

Klager må være skriftlige og bør begrunnes. Fylkesmannen i ditt fylke er klageinstans, men klagen skal sendes til den som har truffet vedtaket innen oppgitt klagefrist. Lurer du på hvordan du går fram for å klage, kan du spørre skolen din.

(Opplæringsloven § 15-2)

⚡ Ansvar og tilsyn

Kommunen har ansvaret for å oppfylle retten til grunnskole-opplæring for alle som er bosatt i kommunen. Dette betyr blant annet at kommunen har ansvaret for at opplæringen til det enkelte barn er i samsvar med regelverket. Kommunen må sørge for at skolene har de ressursene som er nødvendige for at kravene skal kunne oppfylles.

Fylkesmannen i hvert fylke fører tilsyn med grunnskolene, og kan gi kommunen pålegg om å rette på forhold ved skolene som er i strid med loven og forskriftene.

(Opplæringsloven § 14-1)

Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no